

KADA BISTE MOGLI DA
OSIGURATE FINANSIJSKU BUDUĆNOST VAŠE DECE...

Finansijska nezavisnost počinje kod kuće

To znači da je jedna od najvažnijih odgovornosti roditelja da pomognu svojoj deci da nauče kako da štede, troše, pozajmljuju i ulažu novac.

Ako žele da pomognu svojoj deci da odrastu u zrele, odgovorne ljude koji su sposobni da donose dobre životne odluke, roditelji treba da počnu što ranije. **U stvari** – stručnjaci smatraju da je potrebno oko 14 godina da bismo decu naučili dobrim navikama u raspolaganju s novcem.

Ova brošura pomaže roditeljima da se upoznaju sa koracima koje treba da preduzmu kako bi započeli razgovor sa svojom decom o tome kao i da se upoznaju sa informacijama koje odgovaraju različitim uzrastima dece.

“Ovo je jedna od brošura iz serije o finansijskoj edukaciji koje su pripremili **Asocijacija potrošača Srbije i USAID Projekat podrške ekonomskom razvoju Srbije.**”

Ostale brošure možete naći na web sajtu www.apos.org.rs ili www.bep.org.rs

Naravno da biste to učinili!

Bez obzira na to koliko novca ima sada ili će imati u budućnosti, svaki roditelj može da obezbedi finansijsku nezavisnost i sigurnost svoje dece. Jedine veštine koje su vam potrebne za to jesu sposobnost da podučavate, da dajete lični primer i da imate strpljenja dok vodite svoju decu kroz pet ključnih koraka.

Pet ključnih koraka:

1. Počnite rano sa štednjom novca.
2. Razgovarajte sa decom o mudrom trošenju novca.
3. Vežbajte dobre navike u korišćenju kredita
4. Planirajte finansijsku nezavisnost.
5. Podučavajte ličnim primerom o upravljanju novcem.

PRVI KORAK:

Počnite sa štednjom novca

Kada treba početi sa štednjom?

Štednja novca je jedna od najvažnijih lekcija koju roditelj može da nauči svoje dete. Otvorite štedni račun čim se dete rodi i redovno odvajajte za štednju. Račun otvorite i u detetovo i u svoje ime. Iznos koji uplaćujete na račun ne mora da bude veliki; mali iznosi zbog kamate mogu prerasti u velike.

Pogledajte:

5 evra nedeljno po stopi od 6% = 266 evra za godinu dana

5 evra nedeljno po stopi od 6% = 1.503 evra za pet godina

Kada deca treba da počnu da uče-stvuju u svojoj štednji?

Kada dete napuni četiri ili pet godina, počnite da ga vodite sa sobom u banku kako bi učestvovalo u redovnom deponovanju novca na svoj štedni račun. Uprajnjavanjem određene aktivnosti stižu se navike za ceo život.

Koliko deca treba da odvajaju za štednju?

Generalno pravilo je 10%. Kada napune četiri ili pet godina, učite decu da odvajaju po 10% od svakog novčanog poklona koji dobiju. U tom uzrastu deci se može uvesti i nedeljni džeparac, tako da počinju da uče kako da upravljaju novcem. Primenite isto pravilo: naučite ih da odvajaju i deo svog džeparca.

Kada saldo na štednom računu dostigne 500 evra, vreme je da se razmotri oročavanje štednje na duži rok kako bi se dobila veća kamatna stopa.

Za šta deca štede?

Postoje tri razloga zbog kojih svi mi moramo naučiti da štedimo novac pre nego što počnemo da ga trošimo.

1. Štedimo za ono što nam je potrebno.
2. Štedimo za ono što želimo.
3. Štedimo za nepredviđene situacije.

DRUGI KORAK:

Razgovarajte o trošenju novca

Svaki roditelj želi da njegovo dete jednog dana bude uspešno i samostalno. Znati kako se pametno troši novac – jeste druga veština koja je neophodna za ostvarenje tog cilja.

Kako deca uče da racionalno troše novac?

Postoje dva načina za to. Prvi je da im se da novac kojim će ona sama upravljati, a drugi da samostalno zapažaju i razgovaraju sa roditeljima.

Upravljanje novcem počinje u četvrtoj ili petoj godini života – u isto vreme kad deca dobiju određenu odgovornost za štednju novca. Zato se džeparac najčešće koristi za podučavanje dece o tome kako da sami upravljaju novcem. Koliki treba da bude džeparac zavisi od toga šta njime treba da plate. Ipak, postarajte se da bude dovoljan da bi imali čime da upravljaju.

Stručnjaci predlažu da kada deca napune 12 ili više godina treba da dobijaju dovoljno novca da bi preuzela odgovornost za određene lične troškove, kao što je šišanje, deo budžeta za odeću, ili kupovinu poklona za prijatelje i članove porodice.

Da li roditelji treba da utiču na odluke o trošenju novca?

To zavisi od uzrasta deteta. Dok su deca mlađa treba ih učiti da kada se novac potroši, on je nestao zauvek, tako da je važno razmišljati o tome šta je zaista bitno. Kako deca odrastaju roditelji mogu sa njima da razgovaraju o tome kako se uspostavljaju prioriteta, kao na primer „Da li želiš da kupiš tu majicu sada ili želiš da uštediš više novca za maturalnu haljinu?“ Sa starijim tinejdžerima roditelji mogu da razgovaraju o upravljanju konkretnom svotom novca koristeći budžet kao osnov za određivanje kratkoročnih i dugoročnih ciljeva.

Najbolja prilika koja se roditeljima ukazuje za razgovor sa decom jesu odlasci u kupovinu. U radnjama deca uče da upoređuju cene, da razgovaraju o vrednosti proizvoda, i tome slično...

Roditelji, bez obzira na uzrast deteta uvek:

1. Pomažite deci da razumeju razliku između *potreba*, *htenja* i *želja*. Na primer, potreban nam je prevoz, hoće mo kola, a želimo Mercedes Benz.
2. Budite strpljivi i dozvolite im da greše. Deca će praviti greške, ali će i učiti iz njih. Dozvolite deci da deo svog ušte-

denog novca iskoriste za željene stvari. Bitno je da osete koristi od štednje. I zapamtite: greška je prilika za novi razgovor.

3. Pomozite deci da sebi postave ciljeve. Ciljevi pomažu deci da shvate da novac obično ima veću vrednost sutra nego danas. Ako deca žele neku posebnu igračku, putovanje ili studiranje u inostranstvu, roditelji im mogu pomoći da definišu svoje ciljeve i da štede za njihovo ostvarenje. Roditelji mogu i da dodaju novac na dečiju štednju kako bi doprineli postizanju tih ciljeva.

TREĆI KORAK:

Vežbajte dobre navike u korišćenju kredita

Finansijska nezavisnost se postiže odgovarajućim upravljanjem kreditima. Ljudi sa dobrom kreditnom istorijom imaju pristup novcu i stvarima koje su im potrebne za sticanje imetka, kao što je kupovina kuće ili stana. S druge strane, oni sa lošom kreditnom istorijom teže dolaze do novca i svaka pozajmica ih više košta.

U kom uzrastu dete može da počne da uči šta je to kredit?

Roditelji mogu da razgovaraju i sa mladom decom o vrednosti novca i zbog čega moramo da pravimo izbore kada je novac u pitanju. Možete im objasniti da je pozajmljivanje novca slično pozajmlji-

vanju igračke – ona se mora vratiti. Sa mlađim tinejdžerima roditelji mogu da razgovaraju o ceni novca. Takav razgovor je poput matematike koju uče u školi.

Primer:

Televizor od 499 evra koji se reklamira u novinama po ceni od samo 31,85 evra mesečno u stvari košta 575 evra. Zašto? Kamata je 18,8% za 18 meseci, čime televizor postaje skuplji za 76 evra.

Stariji tinejdžeri mogu da počnu da uče o razlici između uzimanja kredita za kupovinu stvari koje gube na vrednosti i onih čija se vrednost može povećati. Automo-

bil koji je potreban za prevoz gubi svoju vrednost tokom korišćenja. S druge strane, stanu koji se kupi radi dugoročnog stanovanja može značajno porasti vrednost u zavisnosti od tržišnih kretanja i može postati dobra investicija. Najvažnija poruka koju roditelj treba da prenese detetu jeste: ako je neophodno uzeti kredit, onda ga valja što pre otplatiti.

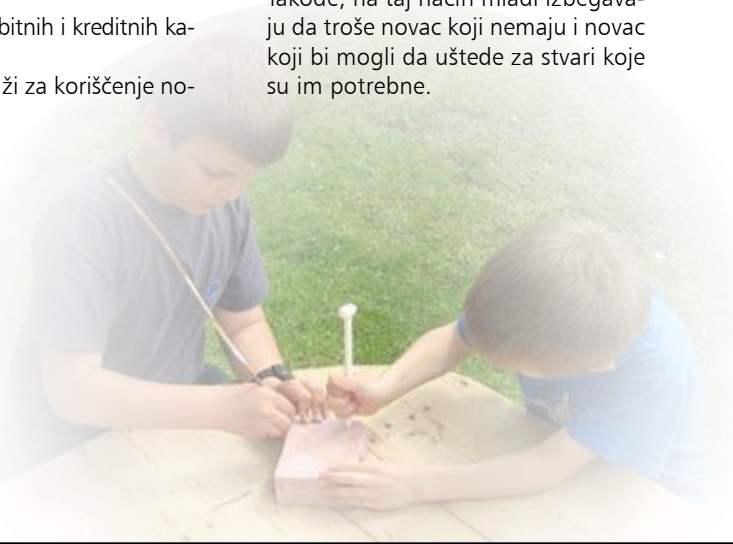
Koji savet treba da dam detetu u vezi sa kreditnim karticama?

Postoje tri bitne činjenice vezane za platne kartice:

1. Razlika između debitnih i kreditnih kartica.
Debitna kartica služi za korišćenje no-

vca na računu u banci. Kreditna kartica služi da pozajmljuje novac od banke i za to se plaća kamata.

2. Upravljanje kamatnim stopama.
Korišćenje kreditnih kartica podrazumeva plaćanje veoma visoke kamate na dug. Zato, važno je potražiti kartice sa najnižom kamatnom stopom i otplaćivati dug na vreme.
3. Najbolje je da kreditnu karticu koristite za stvari koje možete da otplatite u jednom mesecu. Na taj način ćete izbeći plaćanje visoke kamate. Takođe, na taj način mladi izbegavaju da troše novac koji nemaju i novac koji bi mogli da uštede za stvari koje su im potrebne.

ČETVRTI KORAK: *Planirajte finansijsku nezavisnost*

Roditelji svojoj deci mogu da otvore oči pričajući o budućnosti. Postavljajte pitanja da biste započeli razgovor. Da li želiš da imaš auto jednog dana? Gde želiš da živiš? Koji posao te interesuje? Gde bi želeo da otputuješ na odmor? Štednja pomaže deci da ostvare finansijske ciljeve. Investiranje pomaže dostizanju nezavisnosti i željenog životnog standarda.

Ima li svrhe razgovarati sa decom o investiranju zato što to zahteva puno novca?

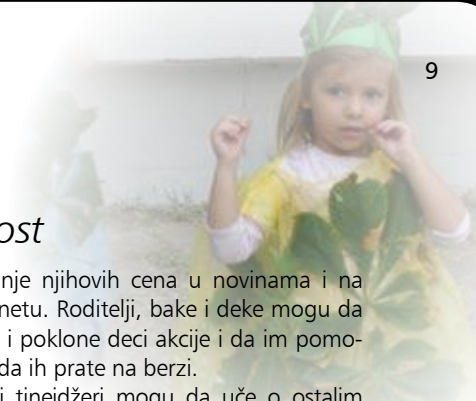
Time što deci pomažete da štede i da troše, pomažete im da uvećaju novac koji imaju i učite ih najvažniju lekciju o investiranju – novac može da stvori još više novca ukoliko se njime ispravno upravlja. Kada je reč o mlađoj deci, dovoljno je da im objasnite štedne račune. Kad postanu stariji, možda će sakupiti dovoljno novca koji mogu da oroče uz veće kamatne stope ili da ga investiraju.

Sa mlađim tinejdžerima može se razgovarati o akcijama. Možete zajedno da odaberete nekoliko akcija i da zajedno pratite

kretanje njihovih cena u novinama i na Internetu. Roditelji, bake i deke mogu da kupe i poklone deci akcije i da im pomognu da ih prate na berzi. Stariji tinejdžeri mogu da uče o ostalim investicionim mogućnostima kao što su investicioni fondovi, obveznice i osiguranje. Ovo može da bude deo šire diskusije o profesionalnim i obrazovnim ciljevima i načinu života. Deo poruke je da novac nije sve, ali da ukoliko se njime ispravno upravlja, daje više slobode i izbora.

Šta da radi roditelj koji ni sam ne zna mnogo o ulaganju?

Ovo uopšte ne predstavlja problem. Možete zajedno sa decom tražiti informacije. Internet je odličan izvor podataka. Možete zajedno otići u banku i posetiti osiguravajuća društva da biste pribavili informacije o njihovim proizvodima, pročitati njihove materijale i porazgovarati o različitim proizvodima. Imajte na umu da vaš posao nije da znate sve, već samo da znate *gde* i *kako* možete pribaviti informacije o kojima ćete razgovarati sa detetom.

PETI KORAK:

Podučavajte primerima

Svi roditelji znaju da deca spontano imitiraju ponašanja koja vide oko sebe. Deca moraju imati prilike da vide primere dobrog finansijskog upravljanja da bi sami počeli da ga primenjuju. Evo nekoliko saveta.

Dajte im dobar primer: Nikad nije suviše rano ni suviše kasno da se podstaknu dobre navike poput štednje i življenja u skladu sa sopstvenim mogućnostima. Štedljivo ponašanje roditelji podstiču

tako što upoređuju cene u različitim prodavnicama pre kupovine, kuvaju umesto da se hrane po restoranima i odlažu kupovinu dok uštede da bi izbegli uzimanje kredita.

Vodite urednu dokumentaciju i pratite stanje na računima: Odgovornost za lične finansije leži na pojedincima, a ne na institucijama. Ukoliko roditelji organizuju svoju dokumentaciju, prate bankovne izveštaje i izveštaje o stanju po

kreditnoj kartici, to je prilika da deci pokažu kako da razumeju te cifre, kako se obračunavaju kamatne stope i troškovi i kako se proverava evidencija u banci. Tinejdžerima čak možete poveriti da zajedno sa vama plaćaju račune i proveravaju troškove.

Podstičite disciplinu: Roditelji imaju odgovornost da – u svetu koji zahteva udovoljenje željama *sada* i *odmah* – nauče decu da sačekaju sa zadovoljenjem svojih potreba i želja. Ključ dobrog upravljanja novcem jeste da se štedi pre trošenja, da se koristi gotovina umesto kreditnih kartica i da se planira unapred za potrebe, želje i nepredviđene situacije.

Razvijajte odgovornost: Nezavisan život zahteva ličnu odgovornost. Redovno planirani porodični razgovori o finansijskim pomažu deci da nauče i razumeju svoju odgovornost i odricanja, budući da se porodica prilagođava određenom budžetu. Na taj način usvajaju se realna očekivanja u vezi sa novcem i onim što se mora platiti iz porodičnog budžeta.

Planirajte za budućnost: Mada pojedinac nema potpunu kontrolu nad onim što mu se događa u životu, on može da odredi barem pravac u kom će da ide. Razmišljanje i dugoročno planiranje rada i uživanja najbolja je garancija da će stvari koje želite za svoju decu njima zaista i biti dostupne.

Budite društveno odgovorni: Novac ne služi samo za trošenje. Novac ima moć da pomogne drugima i da ojača zajednicu. Dajući novac za postizanje ciljeva u koje vaša deca veruju – pomažete im da razumeju ulogu novca i da se osećaju dobro time što doprinose nečemu što im znači.

Uživajte dok ih podučavate finansijskom upravljanju: Lekcije o štednji, trošenju i planiranju kojima podučavate svoju decu vrednije su od bilo kog novca koji možete da im date. To su pokloni koji traju čitav život.

Dajte čoveku ribu – nahranili ste ga za jedan dan. Naučite čoveka da lovi ribu – nahranili ste ga za celi život

USAID
OD AMERIČKOG NARODA

Izradu ove brošure omogućio je američki narod preko Američke agencije za međunarodni razvoj. Sadržaj ove brošure je isključivo odgovornost *Projekta podrške ekonomskom razvoju Srbije (SEGA)*, koji sprovodi Deloitte Consulting, i *Asocijacije potrošača Srbije (APOS)*, i ne odražava nužno stavove USAID-a ili Vlade Sjedinjenih Država.

PROJEKAT PODRŠKE
EKONOMSKOM RAZVOJU SRBIJE

Uzun Mirkova 3/3
11000 Beograd

Tel: +381 11 3283 269

Fax: +381 11 3283 783

www.bep.org.rs
office@bep.org.rs